

לפרשת שמייני תלמה

כל מפרסת פרסה וגו' מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו. שמעתי בדרך צחות וקרוב לאמת, שזה רמז גם לאדם. שמי שיש בו שתי מדות טובות אלה, מפרס פרסה, מלשון פרוס לרעב לחמך, היינו שנותן מלחמו לעניים, והמדה השניה שהוא מעלה גרה, שנותן מעות לעני, כי גרה פירושה לפעמים כסף, כמו עשרים גרה השקל, והכוונה שהוא מעלה את הגרה מקיסו כדי לתתה לצדקה ואינו טומן אותה בצלחתו כדי לאסוף הון ועושר, זה האדם הוא אדם כשר.

ב' בניך גדולים ממני וממך, עכ"ל, אשר כל העובר יתמה על החפץ במה היו נדב ואביהוא גדולים ממשה ואהרן. אלא שגדולתם ומעלתם היתה בענין האהבה, שהיו אוהבים את ה' אהבה נמרצה בלי תכלית ובלי גבול, מה שאין כן אהבת משה ואהרן את ה', שהיתה מוגבלת [ומשועבדת לרצון ה'].

אכן גם אהבת ה' טהורה כזו מסוגלת להעביר את האדם על דעת קונו [ועי' בדברינו פרשת קרח יז], אם אינו מעביר מלבו את "אותו יצר הרע". והיינו שכפי שתתגדל האהבה אצל האדם ורצונו ליכנס לפניו משורת הדין, כן לעומתו יתגדל החיוב להמלך ברבו ובעל עצתו לשמוע אם דבר זה הוא רצונו ית' אליבא דאמת, וכדברי חז"ל (תוי"כ שם) מה ת"ל "בני אהרן" שלא חלקו כבוד לאהרן (ופי' הראב"ד ליטול ממנו עצה), "נדב ואביהוא" לא נטלו עצה ממשה, "איש מחתתו" איש מעצמו יצאו ולא נטלו עצה זה מזה, ע"כ. ומכיון שלא נתייראו ולא חששו ליטול עצה לדעת אם זו היא הדרך לאהבתו, נפיק חורבא מיניה.

וענין זה יהל אור לפרש נוסח התפלה "וכו' את יצרנו להשתעבד לך", שלכאורה קשה הרי כבר התפללנו "ואל תשלט בנו יצר הרע וכו' ודבקנו ביצר הטוב", וא"כ מה הכוונה בתפלת כפיית היצר. אלא ודאי הכוונה על היצר הטוב שצריך להשתעבד להקב"ה, שביאור ענין "יצר" הוא כח היצירה שנטבע בהאדם, והוא התכונה

הדוחפת את האדם בלי סיפוק, וה"יצר" הלו דוחף בין בגשמיות כדכתיב (קהלת ה, ט) "אוהב כסף לא ישבע כסף" כפשוטו, ובין בדוחניות כמו שדרשו חז"ל (מכות י.) אוהב מצוות לא ישבע מצוות. ולפי"ז גם היצר הטוב צריך כפייה שלא יביאנו גודל אהבתו לעבור על רצון ה' וכנ"ל.

ועל דבר זה קלל יעקב אפס של שמעון ולוי (ויחי מט, ז), שבמעשה שכס אף שכוונתם היתה רצויה למחות על החילול ה' הנורא שכוונה עשו אחותם דינה, מ"מ היה להם ליטול עצה ממורה דרכם יעקב אביהם לדעת

(טו) ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה'.

ובתורת כהנים אמר להם משה לישראל אותו יצר הרע העבירו מלבכם, ואז וירא אליכם כבוד ה'. וצריך לבאר מהו "אותו יצר הרע".

ונראה שהכוונה על אותו יצר הרע של דילוג על פרטי הדינים והציונים מתוך רוב האהבה, בבחינת "אהבה מקלקלת את השורה" (עי' בראשית רבה פרשה נה, ח), כי אהבה בלי צמצומי היראה עלול ליפק מינה חורבא. משל למה הדבר דומה לאמא האוהבת בנה אהבה יזה, ובהמלא לבה בגודל אהבה חובקת אותו לחניקה בכל כחה עד שחונקת את התינוק, אשר המדה המיוחדת דייקא להאם - האהבה העזה לבנה - נהפכה למשחית מחמת שלא שמה רסן להרגשותיה, ושלימות הצמצום גרמה להבנת האהוב. כעין זה נמצא בעניינים הנחנכים, שאהבה בלי יראה תוכל לעבור על גדותיה עד כדי שיבא האדם לידי מיתה.

ובענין זה היה החטא של נדב ואביהוא, שמרוב אהבה נכנסו להקריב קטורת לפני ה' "אשר לא צוה אותם" (י, א), וכמאמרם ז"ל בתוי"כ [מכילתא דמילואים על פסוק (י, א) "ויקחו בני אהרן"] אף הם בשמחתם כיון שראו אש חדשה עמדו להוסיף אהבה על אהבה, ע"כ. ופל הטעמים שכתבו חז"ל (עי' ויק"ר פרשה יב ועירובין סג.) על מיתתם [שתויי יין היו, מורים הלכה בפני רבם היו, ועוד] אינם אלא בטויים לרעיון זה של פרצת הגדרים מחמת רוב האהבה והרצון להתקרב

אל הקב"ה, שהרי מקרא מפורש שסיבת מיתתם היתה "בקרבנתם לפני ה' וימותו" (אחרי טז, א).

וזהו מה שאמרו חז"ל (ויק"ר פרשה יב, ב) והובא ברש"י (יג) שאמר משה לאהרן, אחי בסיני נאמר לי שאני עתיד לקדש את הבית הזה ובאדם גדול אני מקדשו, והייתי סבור שמא או בי או בך הבית הזה מתקדש, ועכשיו

(3) פל

אותו. ענה לו הגר"א, כשבאת לכתחילה בהתלהבות כה גדולה הסתפקתי מהיכן יצא האש, אבל עכשיו שאני רואה שהיך תלוי בדעת רבך יודע אני בברירות שממקור קדוש יצא, ואני מברך אותך שתצליח.

ולאור זה יובן מה שתקנו לומר בנוסח התפלה "לפנינו נעבוד ביראה ופחד" בליל ש"ק דוקא, כי מכיון שיש שפע אהבה ועונג בשבת, ולכן נקראים בני ישראל ביום השבת "עם מדושני עונג", על כן צריכים בקשה מיוחדת שנוכה ליראה ופחד, שלעומת גודל האהבה זקוקים אנו לגודל היראה להגבילו ולצמצמו. נמצינו למדים, שיצר הטוב שאינו משועבד לצווי ה' יכול להתהפך ל"יצר הרע". ולזה אמר משה לישראל "אותו יצר הרע העבירו מלבכם" ותעשו כל הקירובים וההגשות אך ורק על פיה של ההלכה ודקדוקיה, ואז "יירא אליכם כבוד ה'".

אם זהו באמת רצון ה', שמשום כבוד ה' לא הותרה הרצועה. ועל זה אמר להם יעקב (ויחי מט, ה"ז) "שמעון ולוי אחים" כשהיו "אחים" - אחי דינה, בהנקמם בזיונה, אז "כלי חמס מכרותיהם" וברש"י אומנות זו חמס הוא בידיהם, עכ"ל, שאהבה בלי מעצור גורם שכל אחד ואחד יעשה כפי רגשי לבבו, ואין זו דרך ישראל ודרך התורה.

ולאידך גיסא מצינו שפנחס נמלך במשה קודם שעשה מעשה (כדברי רב סנהדרין פב.), ועליו אמר קונו (במדבר כה, יא) "השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי", שהקנאות הרצויה היא סעיף של אהבה רבה הצמודה ליראה המעכבו מלפעול עד שנוטל רשות מרבו [ויעי' ספרי פרשת ברכה פסקא ש"מט].

ומאיש נאמן שמעתי שבעל נפש החיים נמלך אצל רבו הגר"א קודם פתיחת ישיבת וואלאזין ליטול רשותו על רעיונו ליסד בית מדרש בצורת הישיבות של דורות הראשונים, והגר"א לא חזק אותו בתקיפות, ויצא בפחי נפש. לאחר זמן מסוים בהפגשם שנית שאלו הגר"א לתלמידו אם כבר פתח את הישיבה, ותמה ע"ז ואמר הרי רבינו לא קבל את הרעיון בסבר פנים יפות ולכן לא פתחתי

ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אתם (י, א).

אודות טיב בני אהרן, ערכם, אפים ומהותם, ישנו דעות חלוקות ומנוגדות, מצד אחד נאמר עליהם, "הוא אשר דבר ה' לאמר בקרבי אקדש", אמר משה עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך" (רש"י). ומאידך גיסא מובא בסנהדרין (נב) שאמר נדב לאביהו, "אימתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור", וכן מובא בויק"ר (יב, ד): "לא מתו בניו של אהרן אלא שנכנסו שתויי יין לאהל מועד".

והנה כי הניגוד הזה נובע מההתאבקות התמידית וההתרוצצות הבלתי פוסקת הקיימת בין הורים לבנים, בין זקנים לעולי ימים, בין מה ושכל ללב ורגש, והנה משה ואהרן כבר היו זקנים ובישישים חכמה, ואילו נדב ואביהו עוד היו צעירים לימים והלכו שבי אחר רגשי לבם, ורגש לב שמביא לדי התלהבות מופרזת מבלי שתהא מחושבת עמוק במח ומבוססת על טהרת השכל הישר, זוהי אש זרה; ההתלהבות, יצירת הרגש הבלעדי שיכרה אותם כאילו היו שתויי יין, ובחשבתם בתום לב שרק דרכם היא הנכונה, היתה בהם העזה דקדושה להצהיר, "מתי ימותו שני הזקנים הללו". כלומר הללו אשר הזקנה קתה את רגשם ופגתה את התלהבותם, ואינם מוכשרים להיות יותר מנהיגי ישראל, אי לזה מצד אחד, מצד הרגש הלבבי היו בני אהרן קדושים, מסירות נפשם לא ידעה גבול וקצב עד שמצאו לנכון לבקש מיתת אביהם (וזהו שפנחס היתה קשורה בנפשם, ואילו מצד השני, מצד השכל הטהור וההגיון הבריא, נחשב הרגש האשי שבער בלבבם לאש זרה.

הבריונים והפרושים בעת חורבן הבית כלולים במסגרת זו, הבריונים היו חדורי רגש אשי והתלהבות בוערת עד כדי מסירת נפשם על מזבח האומה, אולם אשם היתה אש זרה אשר לא צוה ה', והפרושים היו מסורים ונכנעים רק לשלטון שכל טהור והגיון בריא.

הז"ל מספרים לנו: "וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך ונדב ואביהו מהלכין אחריהן וכל ישראל אחריהן, אמר לו נדב לאביהו אימתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור" (סנהדרין נב). משה ואהרן היו מהלכין בדרך שה' התווה להם, דרך התורה והמסורה וכל ישראל אחריהם, לא היו לא מנהיגים ולא

(4)

נחש ביון

(2)

נהגים, בהליכות עולםם הראו משה ואהרן באופן מוחשי ומעשי את הליכות העולם, אולם נדב ואביהו התקוממו נגד שיטה זו של מהלכין, הם דרשו מנהיגים, הם אמרו ששיטה זו של משה ואהרן נזקקה ואיננה הולמת את הזמן החדש, היא איננה די תקיפה, לכן הצהירו אימתי ימותו שני הזקנים הללו ואני ואתה — השייכים לדור החדש — ננהיג את הדור, הם התבטאו ננהיג את הדור ולא אמרו ננהיג את העם, לרמוז שקם דור חדש הזקוק למנהיגים הולמים שיעמדו בראשו, „וימתו לפני ה'“, הם חשבו שהם עושים דבר הרצוי לפני ה'.

לפנים היו הרבנים מדריכים ומהלכין את העם בדרך שהם בעצמם הלכו, בהקדישם את עצמם כליל ללימוד תורה ולשמירת מצוות סללו לפני קהילותיהם את הדרך שילכו בה, הם קיימו את האימרה המשמשת סיום לש"ס כולו: (נדה עג), „הליכות עולם לו (חבקוק ג) — אל תקרי הליכות אלא הליכות“, הליכות עולם שלהם היו ע"י ההלכות שלא זזו מהם בכל יום, אף מרחק של חוט השערה. אסון דורנו הוא שיש לנו מנהיגים אבל לא מדריכים ומהלכין, על הרבנים בדורות שעברו אפשר היה להמליץ הפסוק (תהלים יט), „אין אמר ואין דברים בלי נשמע קולם“ — ועכ"ז — „בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם“.

הזכרנו לעיל מאמר חז"ל: „וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך וכל ישראל אחריהן“. יש לזכור כי היתה זאת דרך מלאה התחתים וסכנות, „המוליכך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים“ (דברים ח). בדרך זו הצליחו המהלכין משה ואהרן להוליך את ישראל אחריהם, „כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריד אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה“ (ירמיה ב), בני ישראל היו חסרים אף הדברים הכי הכרחיים, ובתנאים הקשים שחיו בהם היה להם דבר אחד שעודדם, הזקם ואמצם, וזהו המהלכין הגדולים: משה ואהרן, וכשרצו נדב ואביהו לערער את הסמכות של המהלכין הללו היה זה חטא בלתי יכופר.

Shemini

Reticence vs. Impetuosity

(6)
Lessons in
Leadership

Parashat Shemini begins with what should have been a day of joy. The Israelites had completed the *Mishkan*, the Sanctuary. For seven days Moses had made preparations for its consecration.¹ Now on the eighth day — the first of Nisan (Ex. 10:2), one year to the day since the Israelites had received their first command two weeks prior to the Exodus — the service of the Sanctuary was about to begin. The sages say that in heaven, it was the most joyous day since creation (Megilla 10b).

But tragedy struck. The two elder sons of Aaron “offered a strange fire that had not been commanded” (Lev. 10:1) and the fire from heaven that should have consumed the sacrifices consumed them as well. They died. Aaron’s joy turned to mourning. *Vayidom Aharon*, “And Aaron was silent” (10:3). The man who had been Moses’ spokesman could no longer speak. Words turned to ash in his mouth.

There is much in this episode that is hard to understand, much that has to do with the concept of holiness and the powerful energies it released that, like nuclear power today, could be deadly dangerous

(3)

if not properly used. But there is also a more human story about two approaches to leadership that still resonates with us today.

First there is the story about Aaron. We read about how Moses told him to begin his role as high priest. "Moses [then] said to Aaron, 'Approach the altar, and prepare your sin offering and burnt offering, thus atoning for you and the people. Then prepare the people's offering to atone for them, as God has commanded'" (Lev. 9:7). The sages sense a nuance in the words, "Approach the altar," as if Aaron was standing at a distance from it, reluctant to come near. They said: "Initially Aaron was ashamed to come close. Moses said to him, 'Do not be ashamed. This is what you have been chosen to do.'"²

Why was Aaron ashamed? Tradition gives two explanations, both brought by Ramban in his commentary to the Torah. The first is that Aaron was simply overwhelmed by trepidation at coming so close to the Divine Presence. The rabbis likened it to the bride of a king, nervous at entering the bridal chamber for the first time. The second is that Aaron, seeing the "horns" of the altar, was reminded of the Golden Calf, his great sin. How could he, who had played a key role in that terrible event, now take on the role of atoning for the people's sins? That surely demanded an innocence he no longer had. Moses had to remind him that it was precisely to atone for sins that the altar had been made; the fact that he had been chosen by God to be high priest was an unequivocal sign that he had been forgiven.

There is perhaps a third explanation, albeit less spiritual. Until now Aaron had been in all respects second to Moses. Yes, he had been at his side throughout, helping him speak and lead. But there is vast psychological difference between being second-in-command and being a leader in your own right. We probably all know of examples of people who quite readily serve in an assisting capacity but who are terrified at the prospect of leading on their own.

Whichever explanation is true – and perhaps they all are – Aaron was reticent at taking on his new role, and Moses had to give him confidence. "This is what you have been chosen to do."

2. Rashi to Leviticus 9:7, quoting *Sifra*, Leviticus, *Shemini*, 9:8.

The other story is the tragic tale of Aaron's two sons, Nadav and Avihu, who "offered a strange fire that had not been commanded." The sages offer several readings of this episode, all based on a close reading of the several places in the Torah where their death is referred to. Some say they had been drinking alcohol.³ Others maintain that they were arrogant, holding themselves up above the community; this was the reason they had never married.⁴ Some say that they were guilty of giving a halakhic ruling about the use of man-made fire, instead of asking their teacher Moses whether it was permitted (Eiruvin 63a). Others claim they were restless in the presence of Moses and Aaron. They said: when will these two old men die so we can lead the congregation (Sanhedrin 52a)?

However we read the episode, it seems clear that they were all too eager to exercise leadership. Carried away by their enthusiasm to play a part in the inauguration, they did something they had not been commanded to do. After all, had Moses not done something entirely on his own initiative, namely breaking the tablets when he came down the mountain and saw the Golden Calf? If he could act spontaneously, why could not they?

They forgot the difference between a priest and a prophet. As we noted earlier, a prophet lives and acts in time – in this moment that is unlike any other. A priest acts and lives in eternity, by following a set of rules that never changes. Everything about "the holy," the realm of the priest, is precisely scripted in advance. The holy is the place where God, not man, decides.

Nadav and Avihu failed to fully understand that there are different kinds of leadership and they are not interchangeable. What is appropriate to one may be radically inappropriate to another. A judge is not a politician. A king is not a prime minister. A religious leader is not a celebrity seeking popularity. Confuse these roles and not only will you fail, you will also damage the very office you were chosen to hold.

The real contrast here, though, is the difference between Aaron and his two sons. They were, it seems, opposites. Aaron was over-cautious and had to be persuaded by Moses even to begin. Nadav and

3. Leviticus Rabbah, 12:1; Ramban to Leviticus 10:9.

4. Leviticus Rabbah, 20:10.

Leviticus

Avihu were not cautious enough. So keen were they to put their own stamp on the role of priesthood that their impetuosity was their downfall.

These are, perennially, the two challenges leaders must overcome. The first is the reluctance to lead. Why me? Why should I get involved? Why should I undertake the responsibility and all that comes with it – the stress, the hard work, and the criticisms leaders always have to face? Besides which, there are other people better qualified and more suited than I am.

Even the greatest were reluctant to lead. Moses at the burning bush found reason after reason to show that he was not the man for the job. Isaiah and Jeremiah both felt inadequate. Summoned to lead, Jonah ran away. The challenge really is daunting. But when you feel as if you are being called to a task, if you know that the mission is necessary and important, then there is nothing you can do but say *Hineni*, "Here I am" (Ex. 3:4). In the words of a famous book title, you have to "feel the fear and do it anyway."⁵

The other challenge is the opposite. There are some people who simply see themselves as leaders. They are convinced that they can do it better. From a distance it seems so easy. Is it not obvious that the leader should do X, not Y? Homo sapiens contains many backseat drivers who know better than those whose hands are on the steering wheel. Put them in a position of leadership and they can do great damage. Never having sat in the driver's seat, they have no idea of how many considerations have to be taken into account, how many voices of opposition have to be overcome, how difficult it is at one and the same time to cope with the pressures of events while not losing sight of long-term ideals and objectives. The late John F. Kennedy said that the worst shock on being elected president was that "when we got to the White House we discovered that things were as bad as we'd been saying they were." Nothing prepares you for the pressures of leadership when the stakes are high.

Over-enthusiastic, over-confident leaders can do great harm. Before they became leaders they understood events through their own perspective. What they did not understand was that leadership involves relating to many perspectives, many interest groups and points of view.

5. Susan Jeffers, *Feel the Fear and Do It Anyway* (New York: Ballantine Books, 2006).

Shemini: Reticence vs. Impetuosity

That does not mean that you try to satisfy everyone. Those who do so end up satisfying no one. But you have to consult and persuade. Sometimes you need to honour precedent and the traditions of a particular institution. You have to know exactly when to behave as your predecessors did and when not to. These call for considered judgement, not wild enthusiasm in the heat of the moment.

Nadav and Avihu were surely great people. The trouble was that they believed they were great people. They were not like their father Aaron who had to be persuaded to come close to the altar because of his sense of inadequacy. The one thing Nadav and Avihu lacked was a sense of their own inadequacy.⁶

To do anything great, we have to be aware of these two temptations. One is the fear of greatness: Who am I? The other is being convinced of your greatness: Who are they? I can do it better. We can do great things if (a) the task matters more than the person; (b) we are willing to do our best without thinking ourselves superior to others; and (c) we are willing to take advice, the thing Nadav and Avihu failed to do.

People do not become leaders because they are great. They become great because they are willing to serve as leaders. It does not matter that we think ourselves inadequate. So did Moses. So did Aaron. What matters is the willingness, when challenge calls, to say *Hineni*, "Here I am."

6. The composer Berlioz once said of a young musician: "He knows everything. The one thing he lacks is inexperience."